

vrstvu si stanovil data sídlištně ekologického charakteru (přítomnost sídliště či pohřebiště; tok řek, charakter půd, nadmořská výška apod.), jako sekundární pak např. chronologii, kdy kriticky upozornil na naši snahu násilně oddělovat velkomoravský a povelkomoravský horizont. V první fázi Hladík rozčlenil prostor na 310 pravidelných polygonů rekognoskovaných moderně pojatým analytickým povrchovým sběrem (z toho 244 s nízkou hustotou nálezů), k nimž připojil 87 polygonů s daty z dohledů a 14 se starými nálezy. Stejně jako v jiných případech se i zde potvrdila přímá úměra mezi rozsahem osídlení a sídlištním potenciálem místa.

Přechod mezi velkomoravskou a povelkomoravskou periodou Hladík nechápe jako kolaps, ale spíše jako strukturální změnu doprovázenou určitým regresem, kdy se osídlení posouvá na vrcholky dun a na okraje doposud osídlených sídlištních komor, přičemž hustota sídel klesá z 0,078 na km² k 0,051 na km². Případ Skalicka, označovaného v listině z roku 1271 jako pusté, avšak s archeologicky doloženým osídlením, zároveň ukazuje na potřebu udržovat si zdravý odstup od písemných pramenů – a to včetně těch diplomatických – a jejich literárního jazyka. Hladík se domnívá, že zbudování hradišť v nivě zapříčinily strategické a komunikační důvody, přičemž kontinuitu bylo možno doložit pouze v jednom případě. To také odpovídá na otázku, zda musela hradiště nutně navazovat na starší neopevněné lokality, a ukazuje, že mohla vzniknout na „zeleném drnu“. Autor řeší i problém vymezení hranic osídlení různé kvality (aglomerace – podhradí – zázemí); upozorňuje na někdy dosti plynulé přechody mezi těmito kategoriemi a na význam hrady vymezující hranice aglomerací.

V závěru Hladík propojuje archeologická a geografická data (přítomnost zásobnic, nálezy různých typů artefaktů) se zjištěními antropologů (svalové úpony), osteozoologů (rozdíly v konzumaci různých druhů zvířat podle lokality) a dalších specialistů s cílem nalézt model fungování Mikulčicka jako systému. Vychází zde zejména z charakteru sídlištních struktur a také ze struktury nálezů a i na tomto místě se pokouší najít vhodný průnik mezi rovinou analytickou a syntetickou. Přínosné jsou rovněž autorovy úvahy o vztahu mezi symbolickými systémy a jejich reprezentacemi v hmotné kultuře, demonstrované na roli křesťanství v moravské společnosti raného středověku.

Kniha Marka Hladíka je bezpochyby moderně pojatým pokusem shrnout dosavadní analytické příspěvky k problematice zázemí raně středověkých aglomerací. Byť může v určitých aspektech

vzbuzovat rozpaky, jistě přispívá k řešení tří okruhů otázek, které si Hladík vytknul v úvodu, a to 1) pochopit důvody „kumulácie sídlisk v širšom zázemí centrálnych miest“, 2) zmapovať „zahusťovanie a diferenciaciu sídelnej siete v 9. storočí a jej kolaps v 10. storočí“ a 3) rozeznat „vplyvy niektorých ekoparametrov ... na štruktúru sídelnej siete“. I proto kniha představuje cenný příspěvek k poznání mocenských a společenských struktur moravské společnosti 9.–10. století.

DAVID KALHOUS

Jan FROLÍK – Zdeněk SMETÁNKA a kol., *Pohřebiště v Lumbeho zahradě* na Pražském hradě, díl I: Katalog; díl II: Studie, Archeologický ústav AV ČR, Praha 2014 (= Castrum Pragense 12)

278 + 460 s., ISBN 978-80-87365-80-9

Raně středověké kostrové pohřebiště v Lumbeho zahradě se stalo již záhy po zahájení archeologického výzkumu v roce 1971 jednou z nejvýznamnějších lokalit českého raného středověku. Ve výbavě hrobů se totiž objevovalo značné množství šperků tzv. velkomoravského okruhu, a tak se po publikaci prvních předběžných zpráv vyrojily teorie o velkomoravských bojovnících, které si s sebou přivedl z dočasného vyhnanství kníže Bořivoj, případně o přímém obchodním spojení mezi velkomoravskými centry a Prahou. Teprve mnohem později byly provedeny analýzy materiálu, jež bezpečně prokázaly, že pražské šperky se svým složením podstatně odlišují od moravských, a zjištěny byly i další rozdíly. To vedlo k logickému závěru, že se nejedná o moravský import, ale o produkci lokální pražské dílny, pravděpodobně provozované řemeslníky, kteří sem z Moravy přesídlili. Bylo jasné, že pevnější historické závěry lze zformulovat až po důkladném archeologickém vyhodnocení, k čemuž ale z řady různých důvodů dlouho nedošlo. Citelný dluh začal být splácen od roku 2012 díky tříletému grantu, zaměřenému na zpracování nálezů z tohoto pohřebiště. Je jasné, že ani předložená publikace nepředstavuje definitivní tečku za výzkumem, ale spíše startovní čáru pro další bádání.

První svazek publikace lze označit za nálezo-ovou zprávu, shromažďující veškeré dostupné prameny získané archeologickým výzkumem. Po krátkém úvodu následuje podrobné vylíčení okolností a průběhu jednotlivých sezón, stručně i postup

dosavadního zpracování terénní dokumentace a nálezů. Následuje méně obvyklý, nicméně cenný výběr fotografií, připomínající klíčové osobnosti výzkumných prací i další, tzv. všední momenty výzkumu. Největší část prvního svazku zabírá katalog hrobů, soustřeďující všechny nálezové okolnosti, kresebnou i fotografickou dokumentaci a zároveň přehled nálezů. Na závěr jsou připojeny antropologické posudky z jednotlivých sezón a dva exkurzy – numismatický posudek denáru knížete Jaromíra a chemický rozbor skleněného korálku. Vzhledem k tomu, že oba posudky jsou velmi stručné a věnují se vždy jednomu předmětu, působí jejich samostatné zařazení neústrojně; smysluplnější by bylo zahrnutí jejich výsledků přímo do katalogu. Podobnou otázku si lze položit i v případě antropologické analýzy. Jakkoliv lze tušit, že se jedná o jakési edice antropologické zprávy, spojení archeologické i antropologické části na jednom místě by nepochybně zvýšilo čtenářský komfort a usnadnilo by další práci s katalogem.

Druhý svazek, na kterém se vzhledem k vážné nemoci nemohl přímo podílet autor výzkumu Zdeněk Smetánka, přináší speciální studie a analýzy některých vybraných problémů. Jako první je uvedena obsáhlá studie Jana Frolíka, přinášející základní archeologické vyhodnocení. Pozornost je věnována běžným archeologickým kategoriím – uspořádání pohřebiště, podobě a úpravě hrobových jam, poloze koster a jejich dislokaci, studie přináší i základní typologický a chronologický rozbor nálezového fondu. V závěru je připojeno stručné srovnání s dalšími pohřebišti v areálu Pražského hradu a s dalšími českými pohřebišti.

Následuje studie Z. Smetánky o nálezech vajec a jejich skořápek, přetištěná z dokončeného rukopisu. Další kapitoly jsou věnovány chemickému rozboru skleněných předmětů, technologickému průzkumu šperků a metalografické analýze stříbrných šperků. Posledně jmenované pasáže jsou publikovány v angličtině; jakkoliv můžeme respektovat snahu o srozumitelnost zahraničnímu čtenáři, vzhledem k tomu, že se jedná jen o dílčí kapitoly a klíčové partie jsou napsány česky, působí toto řešení zvláště. Poslední kapitola podrobně rekapituluje výsledky experimentální výroby replik některých typických šperků; tyto (částečně již dříve publikované) texty přináší velmi cenné informace nejen k technologickému postupu šperkařské práce, ale i k organizaci a časové náročnosti zlatnického řemesla.

Předložená práce zaplňuje významnou mezeru v publikaci klíčových lokalit české středověké archeologie a otevírá tak dveře k jejich

historickému zhodnocení. Lze jen doufat, že tato výzva nezůstane oslyšena.

MARTIN ČECHURA

Jan HAVRDA – Michal TRYML, *Nebovidy. Středověká osada v pražském podhradí*, NPÚ – ú. o. p. hl. městě Praze, Praha 2014 (= Archeologické prameny k dějinám Prahy 6)

475 s., ISBN 978-80-87220-12-2

Záchranné archeologické výzkumy v městských jádrech představují v současné době naprostou většinu archeologických akcí středověkého období. Zatímco množství pramenů a dílčích poznatků strmě roste, technické zpracování výsledků, jejich vyhodnocení a odpovídající zpřístupnění zůstává neuralgickým bodem české archeologie. Najít odpovídající způsob publikace, který by umožnil jednak zpracovat ono nepředstavitelné množství nálezů a zároveň dojít ke smysluplným závěrům, je úkol značně obtížný, a není tak divu, že u nezanedbatelného množství archeologických pracovišť vede spíše k rezignaci.

Pracovištěm, které v posledních letech udává trend české archeologie (a to ještě jaksi mimochodem, bez halasné deklarace svého postavení), je archeologické oddělení Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Praze. Jeho špičkové postavení je zřetelné nejen v organizačních záležitostech nebo v kvalitě terénní práce, ale v neposlední řadě právě i v publikační činnosti. Všechny tyto kvality se zřetelně odražejí v šestém svazku ediční řady Archeologické prameny k dějinám Prahy s poměrně nenápadným titulem. Ve skutečnosti se jedná o velice důležitou studii k dějinám Prahy i k počátkům českého státu.

Samotná kniha se skládá ze tří samostatných oddílů. Pro čtenáře je nejdůležitější část první s prostým názvem *Nebovidy*, zaniklé vsi na území dnešní Malé Strany. Je rozdělena do tematických kapitol věnovaných přírodnímu prostředí a zdrojům surovin, jednotlivým chronologickým etapám osídlení, opevnění, církevním stavbám a pohřebišťům, komunikacím, výrobním areálům a podobě obytných domů. Každá z těchto kapitol přináší nové a překvapivé poznatky, jejichž dopad dalece přesahuje pouhé poznání drobné osady, později pohlcené rychle se rozšiřujícím městem. Již na konci 10. nebo v průběhu 11. století byla vybudována mohutná fortifikace, vymezující rozsáhlý